

Vėlinių

žvakeles degsime ir mirusiems kaimams

Nors senuosius kaimus talžė trėmimai, kolektyvizacija, tokio spartaus jų nykimo, kaip pastaraisiais dešimtmečiais, nebuvo. Šįkart žmonės nebuvo išvaryti, patys išvažiavo geresnio gyvenimo ieškoti.

2-3 p.

Vėlinių žvakelės d

Dingę, emigracijos paliesti, apleisti, kolektyvizuoti, mirę kaimai, kuriuose kadaise pulsavo gyvenimas, apie save primena sulaukėjusiomis obelimis, peraugusiomis tujomis, serbentų krūmais ar vietomis kyšančiomis pamatų nuolaužomis. Tad per Vėlines žvakelės degamos ne tik mirusius artimuosius, bet ir išnykusius kaimus atminti.

Monika BURVYTĖ

zinios@vakarozinios.lt

Kaimai nyko dėl įvairių priežasčių, vienus sodiečius ištrėmė į Sibirą, kitus nukėlė melioracija, trečius varu suvarė į kolūkių gyvenvietes, kas išmirė, kas išsikėlė į miestus arba emigravo - taip iš žemėlapių dingo šimtai kaimų.

Kaimas nudardėjo į Sibirą

Vienas tokių, jau seniai iš Lietuvos žemėlapių išnykusių kaimų - Pakutuvėnai. Apie jį mena senos kapinaitės, likusi medinė koplyčia, Šv. Antano Paduviečio bažnyčia, į kurią per religines šventes, atlaidus suplūsta kone visa Lietuva.

Kadaise klegėjęs vaikų juokas iš Pakutuvėnų dingo per vieną dieną. Į tremtį išvežė kone visą kaimą. Kas spėjo, pabėgo, kas išgyveno, tas grįžo į apleistus namus, bet galų gale senoliams išmirus, vaikai urbanizavosi ar emigravo Lietuvos ekonomikos nustekenti. Jolantos Klietkutės tinklaraštyje rašoma, kad apie 1940-uosius Pakutuvėnų kaime gyveno 50 šeimų, tai yra apie 300 žmonių, kartu su vietiniais gyventojais ir pas juos tarnaujantais darbininkais.

Gyveno daugiausia ūkininkų šeimos, mažžemių buvo labai nedaug, todėl prasidėjus didiesiems 1948-49 metų trėmimams, kaime liko mažai gyventojų. Į Sibirą buvo ištrėmta 16 šeimų. Jų dar labiau sumažėjo per kolektyvizaciją ir visuotinį melioracijos vąjį. Liko tik vieniša bažnyčia su koplyčia kapinaitėse.

„Pakutuvėnai visiškai neišnyko, nes kelios senosios trobos tebestovi ir jose tebegyvena žmonės. Kiek klausinėjau žmonių - pagrindas buvo tremtys. Kadangi dauguma buvo pasiturintys ūkininkai, beveik visi buvo įtraukti į tremiamųjų sąrašus. Vienes ištrėmė, kiti slapstėsi pas gimines aplinkiniuose miesteliuose. Taip kaimas ištuštėjo. Po trėmimų buvo užvežta naujų žmonių,

kurie tas trobas nugyveno ir kėlėsi gyventi kitur. Senieji išmirė, jaunimas išvažinėjo po miestus mokytis ir ten susikūrė savo gyvenimus. Tik vienetai sugrįžo“, - pasakojo Jolanta.

Sunkesni laikai kaimą užklupo pokariu, kai masinė kolektyvizacija ir kolūkių steigimas griovė visus Lietuvos kaimus iš pagrindų, sumaišant su pamatais ir raunant net medžių šaknis.

Šv. Paduviečio bažnyčia buvo pastatyta tik 1943-aisiais. Iki šiol sunku suprasti, kaip buvo įmanoma 1941-1943 metais pastatyti bažnyčią. Visa Europa skendėjo karo ugnyje, o Lietuvoje tuo metu jau buvo pasireiškusi aktyvi sovietinimo banga.

„Kadangi tarybų valdžia buvo nusistačiusi prieš tikėjimą - net kelias, vedantis į bažnyčią, buvo užartas. Paskutinis tuštėjimo metas buvo melioracija, kai buvo masiškai griunamos senos trobos, vienkiemiai, o išlikę jų gyventojai priverstinai perkelti į „kolchozus“ (kolūkius). Tokiu būdu dalis Pakutuvėnų gyventojų atsidūrė Aleksandravo kaime“, - atskleidė Jolanta.

Trokšta atstatyti

O Lietuvos uostamiestis nesiskundžia išnykusiais kaimais. Bet ne todėl, kad tokių nebūtų, o todėl, kad ėmėsi juos atstatyti. Tiesa, ne visus, tačiau vienas kaimas turėtų atgyti dar šiame dešimtmetyje.

Lietuvos jūrų muziejus užsimojo padaryti tai, ko apskritai Lietuvoje dar nėra buvę: atkurti visą išnykusį XIX-XX amžiuje gyvavusį Koptgalio kaimą, kuris buvo ir pirmoji poilsiovietė Kuršių nerijoje.

Tiesa, atkuriamas kaimas nebus muziejus ar parodantis, kaip seniau gyveno žmonės. Kadangi jis yra visai šalia Jūrų muziejaus, ketinama jame apgyvendinti būsimus delfinų terapijos centro lankytojus.

Koptgalio kaimo atkūrimas būtų viena iš milžiniško, jau ke-

lintus metus vykdomo Jūros teikiamų pramogų, poilsio ir sveikatingumo komplekso projekto dalių.

Koptgalio kaimas buvo dvilypis: vienoje jo dalyje gyveno žvejai, kitoje - apgyvendinimo paslaugų teikėjai. Čia net restoranas buvo, kavinių. Koptgalyje XIX amžiaus pabaigoje galėjo būti apie 30 pastatų, gyventi apie 100 žmonių, tad maždaug tiek statinių ir gali būti atkurta.

Lietuvos jūrų muziejaus atstovė Nika Puteikienė pasakojo, jog kol kas žengiami tik pirmieji žingsniai, mat dar atlikti tik archeologiniai kasinėjimai.

„Šis kaimas čia radosi maždaug prieš 150 metų. Kaip tik šiemet čia lankėsi viena moteris, gyvenanti Vokietijoje. Ji išėivė iš Lietuvos, pasitraukusi per vokiečių okupaciją. Pasirodo, ji gyvensi šiame kaime, pastate, kur dabar yra Jūrų muziejaus administracinis pastatas“, - pasakojo N. Puteikienė.

Koptgalio kaimas nebuvo užmirštas ir istoriko Dainiaus Elerio, kuris apie „mirusį“ kaimą ir jo raidą išleido knygą. Joje rašoma, jog Koptgalį 1944-aisiais apleido paskutiniai gyventojai, kurie pasitraukė į Vokietiją. Senieji Koptgaliečiai į kaimą taip ir nesugrįžo, o pastatai buvo nugyventi naujakurių.

Įkūrė atminimo parką

Pasvalio rajone esančio Deglėnų kaimo bendruomenė prieš keletus metus atidarė pirmą šalyje išnykusių kaimų atminimo

1955 m. Stasio Stuopelio šeima, ką tik grįžusi iš tremties ir radusi apleistus namus Pakutuvėnuose, sprendžia, nuo ko pradėti

SAVAITGALIO TEMA

Legamos ir mirusiems kaimams

Anykščių rajono Inkūnų parapijos žmonės savo kaimų praeitį

Apie Koggalio kaimą primins ne tik senosios kapinaitės, bet ir ruošiamas atstatyti pats kaimas

Pagirnapių kaimą įprasmina Šv. Agota, o šalia jos pastatytas paminklinis akmuo, kuriame iškalta Pagirnapių žemėlapis

žemėlapis su 22 sodybų šeiminių pavardėmis. Šermukšnių kaimui skirtą stogastulpį sukūrė skulptorius Dalius Dirsė.

Skulptūroje matyti motina su kūdikiu ant rankų, vaikai, ganantys avis, tėvas, saugantis trobesius. Virš jų išdrožti du angelai, tarytum saugantys kaimą nuo negandų. Visi kaimo personažai apgaubti šermukšnių kekėmis.

Deglėnų kaimo bendruomenės pirmininkė Vita Žvigaitytė pasakojo, jog kaimai buvo nuverčiami dėl kolektyvizacijos.

„Kaip žinoma, Pasvaly labai derlingos žemės, labai daug ūkininkų buvo, tad visus suvarė į kolūkius ir daugiausia į Deglėnų kaimą“, - sakė V.Žvigaitytė.

Moteris pasakojo, jog deglėniškiai kasmet per Vėlines lanko ne tik artimųjų kapus, bet žvakelės uždega ir išnykusių kaimų atminimo parke.

40 metų naikinimo

Medinės skulptūros, primenančios apie išnykusius kaimus, stovi ir Inkūnų parapijoje. Apie nuo Lietuvos žemės nušluotas gyvenvietes „Vakaro žinioms“ sutiko papasakoti inkūniečių bendruomenės pirmininkas Valentinas Šapalas. Legai, Lesienininkai, Dauneikiai, Mičionys, Klėgiai, Beržoniškės,

su šia problema baisiai nelengva.

Aišku, ne visur šitaip, yra sutvirtėjusių kaimų, išaugusių, ypač prie ežerų.

Dar anais laikais esu buvęs Vokietijoje, Prancūzijoje. Ir jau tada važiuodamas pasigedavau kaimų. Klausdavau, kur gi tie kaimai, viensėdijos. Ne, sako, nebėra, tik stambūs ūkiai. O šeiminkai net negyvena tame ūkyje, gyvena kur Amerikoje ir iš toli vadovauja tiems ūkiams. Tai nežinia, ar pasuksime tokiu pačiu keliu, bet kol kas sava žemė nelabai mažai ką traukia.

Dabar žmonės įpratę dirbti ne tik tam, kad pragyventų, bet, kad susikrautų turtą. Krauna turtą, bet nežino kam, kad tik būtų turtingesni. O kaimo žmogų tai taip užvaldė.

gyvenimą, mirtį ir prisikėlimą.

Pasvalietis skulptorius Vytautas Jackūnas įamžino Mickaičių kaimą. Jo atminimas buvo įprasminamas Kristumi iš Nazareto. Būdininkų-Šarkaičių stogastulpio autorius Saulius Lampickas. Ažuolo skulptūroje matyti šalia šulinio su svirtimi rymantis angelas. Garliavietis skulptorius Adolfas Teresius Daukūčiams skirtame stogastulpyje pavaizdavo Šv. Veroniką. Tai paprastos, rūpestingos, geraširdės kaimo moters simbolis.

Pagirnapių kaimo stogastulpį sukūrė Antanas Lastauskas. Pagrindiniu simboliu pasirinkta Šv. Agota - globėja nuo gaisrų ir kitų nelaimių. Prie šio stogastulpio yra pastatytas paminklinis akmuo, kuriame iškalta Pagirnapių kaimo

lis sugrįžo. Tas pats buvo ir su kaimų nykimu pokario laikais. Trėmimai, kolektyvizacijos...

Aš atsimenu, iš mano gimtojo kaimo Čiudiškių 33 sodybų išvežtos 6 šeimos. Liko tušti namai. Mano dėdė ir teta buvo išvežti, gaudavome iš jų laiškus, kurie alsavo savo gimtųjų vietų ilgesiu ir tikėjimu, kad gal kada nors sugrįšime. Ir iš tikro sugrįžo. Bet sodybos jau buvo išdraskytos. Žmonės buvo priversti įsitaisyti kitur.

Tačiau tada nebuvo tokio spartaus kaimų nykimo, koks jis atsirado pastaraisiais dešimtmečiais, kai prasidėjo ne trėmimai, bet emigracija į užsienį. Tada prasidėjo masinis žmonių atsigręžimas į miestą. Žmonės nebuvo išvaryti, patys išvažiavo. Gaila man, kaimo vaikui, susidurti

parką. Iš žemėlapių dingo net septyni šių apylinkių kaimai.

Būdininkus, Mickaičius, Šermukšnius, Jusėnus, Pagirnapius ir Daukūčius ateinančioms kartoms primena įkurtame parke pastatytos ažuolinės skulptūros ir jose įrėžti kaimų pavadinimai.

Centrinis koplytstulpis, skirtas nuo žemės nuvarytam artojui. Jo autorius - skulptorius iš Prienų Algimantas Sakalauskas. Šis koplytstulpis simbolizuoja visų išnykusių kaimų žmonių skausmą, kai reikėjo skirtis su žeme ir nuosavomis sodybomis. „Išskridę paukščiai“, - Sereikonų kaime gyvenančio skulptoriaus Kęstučio Krasausko medžio kūrinys, skirtas Jusėnų kaimui. Skulptūroje pavaizduoti paukščiai, kryžius ir saulutė reiškia žmogaus gimimą,

Vytautas BUBNYS

Rašytojas

Nykstančių kaimų išgyvenimai buvo labai sunkūs, baisūs. Kai dingsta tavo gimtosios vietos, apylinkės, kaimynai, kai esi priverstas pasijusti svetimu naujoje vietoje. Po 1863-ųjų sukilimo irgi buvo išnaikinta daug kaimų, o žmonės perkelti į Rusiją. Dalis ten prigijo ir pasiliko kai kurie, bet didesnioji da-

Seniau nebuvo tokio spartaus kaimų nykimo, koks jis atsirado pastaraisiais dešimtmečiais, kai prasidėjo ne trėmimai, bet emigracija į užsienį. Žmonės nebuvo išvaryti, patys išvažiavo.

Vytautas Bubnys, rašytojas

„Už tiek tada galėdavai nusipirkti gerą vokišką ar rygietišką dviratį. O tada tai buvo tolygu prabangiam sportiniam automobiliui“, - pasakojo V.Šapalas.

Nykimo procesas prasidėjo 1940-aisiais, tada prasidėjo vežimai į Sibirą, karas, žmonių persekiojimas, partizaninė kova, kuri šiame krašte buvo labai aktyvi. Paskui vyko prievartinis sodybų naikinimas. Dar vėliau prasidėjo kolektyvizacija, o paskutinius štrichus naikinant kaimą atliko sovietų melioracijos politika. Anot V.Šapalo, kaimai visiškai išnyko apie 1980-uosius metus.

Po kraštą išsibarstę Anykščių rajono Inkūnų parapijos žmonės savo kaimų praeitį taip pat įamžino. Bažnyčios žemėje stovi 9 kryžiai ir skulptūros. Pasak V.Šapalo, inkūniečiai yra sumanę išnykusiems kaimams atminti pastatyti iš viso 15 skulptūrų, o šešioliktąją skirti visos parapijos laisvės kovotojams.

raipteliai, kur ne kur iš po žemės kyšantys griuvėsiai, peraugę, sulaukėję sodybų medžių.

Jausdami savo šaknų stiprumą, ir šiandien savo protėvių žemes aplankantys žmonės per Vėlines degs žvakutes. Jei ne prie skulptūros, menančios kaimą, tai prie seno medžio, augusio ir kadaise bujojusio prosenelių sodybose. Kaimo sodybos tais laikais nebuvo prilipusios viena prie kitos, tai, pasak V.Šapalo, buvo vienišiniai kaimai. Tačiau tai netrukdydavo ne tik pažinti savo kaimynų, bet ir visiems artimai bendrauti.

„Pas mano mamą kaimynė kone kasdien ateidavo pusę kilometro. Jos labai bendraudavo, o dabar kas? Nepažįstame kaimynų, gyvenančių toje pačioje laiptinėje, net nepasisveikiname“, - apgailestavo V.Šapalas. Dabar žemes, kuriose kažkada driekėsi sodybos, apaugo medžiai. Miškuose likusios trys senosios kapinaitės. Didžiausias regiono centras visada buvo ir iki šiol išliko Inkūnai. Čia karo metais tenykščių žmonių dėka netgi buvo pastatyta bažnyčia. Išlikusi iki šiol ir savo unikalumu traukianti sutuoktuvininkus, žmones, neturinčius nieko bendra su pačiu kraštu.

„Karo metais paprastai tokių statinių statybos sustoja, o čia buvo priešingai. Kaimo žmonės susibūrė ir pastatė bažnyčią. Tai unikalus reiškinys visos Europos mastu“, - didžiavosi V.Šapalas.

Ypatingas jausmas užplūsta grįžus į mirusį kaimą, liūdnas, atskleidžia inkūniečių pirmininkas.